

Trnsko: rane godine

katalog izložbe fotografija postavljene u
caffe-baru *Mrav* (otvorenje 31. III. 2007.)

Uvod

Izložene fotografije prikazuju Trnsko u prvim godinama postojanja naselja. Neke od njih zacijelo su najstarije slike naselja uopće i pokazuju ga u trenucima nastajanja, a dvije avionske slike snimljene su prije izgradnje prvih zgrada u Trnskom i prikazuju područje na kojem će naselje tek niknuti. Fotografije potječu iz obiteljskih zbirki i iz fotografske zbirke Muzeja grada Zagreba, a dvije su preuzete iz objavljenih publikacija. Prikupljene su u okviru aktivnosti što se, počevši od 2005., odvijaju u krugu nekadašnjih stanovnika naselja, povezanih internetskom adresom www.trnsko.net.

Izbor slika rezultat je nekoliko načela. Ponajprije, slike su vremenski ograničene na godine izgradnje naselja. Prve zgrade u Trnskom useljene su 1961., većina njih u prvoj polovici šezdesetih, no izgradnja naselja ipak je potrajala do pred kraj toga desetljeća. U istom desetljeću snimljene su sve izložene slike osim već spomenutih dviju snimki iz zraka. Prilikom odabira slika nastojalo se izdvojiti one koje prikazuju dijelove naselja koji su se u međuvremenu značajno promijenili: Trnsko, kakvo je na tim snimkama, danas pamte samo prvi stanovnici naselja, istinski pioniri prekosavske urbanizacije, dok onima koji su se doselili ili rodili poslije ti prizori zacijelo nisu poznati. Na pojedinim slikama prikazane su situacije koje danas mogu djelovati neobično, ali su bile dio svakodnevice u najranijem razdoblju u životu naselja.

Na slikama su prikazani ponajprije najmlađi stanovnici Trnskog što je i razumljivo jer je stupanj identifikacije s naseljem kao najužim zavičajem najsnažniji bio upravo kod njih. Riječ je o naraštaju koji je odrastao zajedno sa naseljem, a pripadaju mu i priređivači izložbe.

Izložba je zamišljena kao prvi tematski postav fotografija vezanih za Trnsko, u nizu koji bi se imao nastaviti sljedećih nekoliko godina. Stoga je jedan od važnijih ciljeva izložbe potaknuti prikupljanje svakovrsnih fotografija i drugih materijalnih i digitalnih dokumenata o naselju, u širem krugu njegovih bivših i sadašnjih stanovnika, posebice onih

koji dosad nisu bili upoznati s inicijativom priređivača izložbe. Među ciljevima je i prikupljanje komentara na izložene slike, ponajprije faktografskih - prepoznavanje osoba sa slike, dopuna ili ispravak opisa, ukazivanje na zanimljive detalje - kako bi poslužili sastavljanju cjelovitije kvartovske povijesti na spomenutoj internetskoj adresi. Komentari se mogu upisati u priručnu knjigu dojmova posjetitelja izložbe u kafiću *Mrav* ili pak uputiti priređivačima elektroničkim putem.

Izložbu su priredili Ratko Cvetnić, Mladen Klemenčić i Miroslav Roščić, a pokrovitelj je caffe-bar *Mrav*. Fotografije je izradio Studio B-nula iz Zagreba.

Fotografije

1. Snimka britanskog zrakoplovstva (1944.)

Avioni Royal Air Forces 16. lipnja u 8 ujutro *poskenirali* su cijelo područje Zagreba s okolicom. Ova snimka montirana je od zasebnih fotografija, a izvorna oznaka tajnosti (*Confidential*) s podatcima o fotografiji ostavljena je zbog dokumentarnosti.

Preko Save još vozi skela, Bundecka i Velesajma nema, a buduća Aleja Dubrovnik je samo lokalna cesta koja se diže sve do pruge i prelazi preko nje. Strjelica pokazuje područje današnjeg Trnskog, koje je očito bilo na rubu interesa savezničke avijacije (ustupio Muzej grada Zagreba).

2. Snimka domaćeg zrakoplovstva (1958.)

Avionska snimka Novog Zagreba s prvim velikim rezultatima Holjevčeve odluke da se grad proširi preko Save: Velesajam je podignut, pruga Velesajam-Klara već prolazi budućim područjem Trnskog, Kajzerica raste, a u Savskom Gaju već se naziru novogradnje. U to vrijeme urbanisti razrađuju ambiciozne planove izgradnje *južnoga Zagreba*. Zamišljena je izgradnja čak 25 naselja, tada nazvanih *stambenim zajednicama*. Neka od njih ostala su zauvijek u ladici, a od izgrađenih, uz najstariji Savski Gaj, prvo će zaživjeti upravo Trnsko, koje je na svom crtačem stolu zamislio urbanist Miroslav Maretić (ustupio Muzej grada Zagreba).

3. Pogled s Velesajma (1961-2.)

Snimka napravljena s upravne zgrade Velesajma – vjerojatno u vrijeme jesenske priredbe 1961. ili proljetne 1962. Zastave lepršaju nad Alejom Borisa Kidriča, u Trnskom, u njegovu sjevernom *mikrorajonu Zagrebu I.*, vide se prve izgrađene zgrade u kojima su već useljeni tipski stanovi građeni prema projektu ing. Ive Bartolića, na *šesnajstici* i *sedamnajstici* još se vide građevinske skele, dok *jediniće*, *devetke* i nebodera

još nema, kao ni samoposluživanja (iz monografije *Od Zbora do Velesajma*, ustupio Ratko Cvetnić).

4. Početak školske godine (1963.)

Prije izgradnje škole nastava se održavala u prizemnim prostorijama (tzv. veškulinjama), među ostalima i u *tridesetoscimici* u južnom dijelu naselja tzv. Zagrebu II. Prvaši u pratnji roditelja na početku školske godine 1963-64., posljednje započete izvan nove školske zgrade koja će biti otvorena na polugodištu (ustupila Sanja Petričević Fabijanić).

5. Škola bez škole (1963.)

Stisnuti u malim prizemnim prostorijama školarci i njihovi učitelji čekali su da se otvori nova škola, čija je gradnja pred dovršetkom. Na slici je IIIa razred u školskoj godini 1963-4. s učiteljicom Maricom Špehar (ustupila Sanja Pilić).

6. Fotograf uz prugu (1963.)

Usnimljeni snimatelj Vlatko Tenšek, s novim fotoaparatom marke Zorki nabavljenim u SSSR-u, kraj pruge u visini *tridesetjednice*. Garaže još nisu bile potrebne jer se u njih ionako nije imalo što spremati. Fotografija je paradigmatička za ovu izložbu, pokazuje visoku dokumentarističku svijest prvih stanovnika naselja, a danas zaziva da se na vidjelo izvuku i druge fotografske relikvije iz istog vremena (snimio Dragan Varga, ustupio Tomislav Tenšek).

7. Novi stanari (1963.)

Na parkiralištu ispred *sedamnajstice*. Prijevoz namještaja za nove doseljenike vršio se svim raspoloživim sredstvima. Automobili su bili rijetkost, parkirališta su uglavnom služila za igranje malog nogometa i školice, a vlasnici automobila bili su i sami znamenitost svoga haustora i čitave zgrade (snimio i ustupio Slavko Cvetnić).

8. Panorama (1964.)

Pogled iz *osamnajstice* na središnji dio Trnskog u trenutku kad počinje izgradnja šesterih nebodera arhitekta Jelineka, i Name. Zgrade u južnom dijelu naselja, tzv. Zagrebu II. već su izgrađene, a škola je puštena u rad prije nekoliko mjeseci. Cijelo Trnsko tada je veliko gradilište (snimio i ustupio Slavko Cvetnić).

9. Prastanovnici (1964.)

Kuća obitelji Borovac jedna je od posljednjih obiteljskih prizemnica zaostalih iz vremena prije izgradnje stambene zajednice Trnskog. Održala se sve do izgradnje vrtića.

Mnogi od „prastanovnika“ Trnskog dobili su zamjenske stanove upravo u naselju (snimio i ustupio Slavko Cvetnić).

10. Aleja Borisa Kidriča (1964.)

Prva autobusna linija za Novi Zagreb polazila je ispred Gradske kavane, zatim sa Zrinjevca, a potom je autobus vozio na opjevanoj liniji 43, Mažuranac-Velesajam-Glavni kolodvor. Kolodvorska stanica bila je iza hotela Esplanade sve do 1974. godine i izgradnje pothodnika. Siget je upravo u gradnji, promet je slab, autobusi su vozili rijetko i put do grada je trajao poput kao kraće međugradske linije (snimka iz publikacije *Remetinec Zagreb 1955-1965*, ustupio Vlado Dopudža).

11. Ispred slastičarnice (1964.)

U velikom neboderu, na mjestu današnjega frizeraja bila je slastičarnica. Fotografija, čija poledina nosi žig *Foto Nikiča*, prikazuje Bracu Strahinića iz *devetke* na novom triciklu, u trenutku kad mu djelatnice slastičarnice očito kvare uživanje u sladoledu (snimila Marija Nikić, ustupila obitelj Strahinić).

12. Maškare u školi (1964.)

Maškarana priredba održana na samom kraju godine u prepunoj dvorani škole. Neobično rani nadnevak smotre maškara vjerojatno je bio rezultat kompromisa između potihog podržavanja tradicionalnog pučkog običaja i opravdanog straha od sumnje u socijalističku pravovjernost. Školska pozornica - poprište čestih kino-projeksija, tribina, koncerata, predstava, pa čak i nastupa fakira... - u to je doba centar kulturnoga života Trnskog. U kutu stoji nastavnik *muzičkoga* Oskar Rijetković (ustupio Mladen Kezele).

13. Neboderi u gradnji (1965.)

Neboderi rastu iz savskih ledina, kat po kat. Na mjestu dječjeg vrtića još uvijek su obiteljske kuće prastanovnika naselja (snimio Jozo Vranić, ustupio Muzej grada Zagreba).

14. Školsko igralište (1965.)

U jarku uz školu, koja radi već dvije školske godine, počinje izgradnja betonskog školskoga igrališta. Današnja sportska dvorana ne postoji ni u planovima, a na njezinu mjestu bilo je travnato nogometno igralište s petmetarskim vratima na kojem su ponikli najveći talenti iz bogate nogometne povijesti naselja (snimio Jozo Vranić, ustupio Muzej grada Zagreba).

15. Panorama s Namom u gradnji (1965.)

Rujanski pogled iz *tridesetsedmice* na zgradu Name u gradnji i dalje prema Velesajmu. Sportsko igralište u Zagrebu II. također je u gradnji, a na njegovu rubu stoji radnička baraka. Na području budućeg Parka mladenaca još se vide obiteljske prizemnice (snimio i ustupio Ninoslav Janson).

16. Uspom beat-generacije (1965.)

Tinejdžeri, pripadnici *bitnika*, ponašaju se u skladu s generacijskim geslom: *only sky is the limit*. Gordan Čuk (najviši), Boris Barta (desno) i Vedran Nola (desno dolje) penju se na stup kod *tridesettrojke*. I momak s naočalama zavrjeđuje nekoliko riječi: Davor Štern, budući direktor Ine i hrvatski ministar gospodarstva, u životu se popeo više nego bi se po ovoj slici dalo pretpostaviti (ustupio Boris Barta).

17. Razredna slika s drugom Viskovićem (1965-6.)

Primjer tzv. razredne slike kakvih ne nedostaje u obiteljskim zbirkama. Dragocjene su za prepoznavanje mnogobrojnih zaboravljenih vršnjaka ali i kao svojevrsni „modni izlozi“ vremena u kojem su nastale. Slika prikazuje I. razred u školskoj godini 1965-6., dijelom opremljen pionirskim znamenjem i predvođen učiteljem Antom Viskovićem, piscem priča za djecu (*Priče s raznih strana*) i osebujnim pripadnikom nastavničkog zbora mlade osnovne škole koja je baš u to vrijeme dobila ime manje poznatog zagrebačkog skojevca Kreše Rakića (ustupio Damir Šmit).

18. Obitelj à la mode (1966.)

Karakteristična novozagrebačka obitelj - mama, tata i dvoje djece - s novim Fiatom 1300 (popularnim *tristačem*), ispred *devetke* uoči uvijek uzbuđujućeg odlaska u grad. Vozilo u drugom planu podsjeća na nekoć rašireni običaj bojanja limenih ljubimaca u dvije boje, npr. bijeli auto sa crnim krovom (snimio Bogomir Mihelčić, ustupio Miroslav Roščić).

19. Vozni park ispred *tridesettrojke* (1966.)

Premda ni do danas nije riješena dilema je li to bio pravi automobil ili tek nešto između, fičo je u drugoj polovici šezdestih postao osnovni statusni simbol i razmnožio se po parkiralištima našeg naselja. Novogradnja robne kuće, jedne od Naminih ispostava, kakve su tada izgrađene u još nekim dijelovima grada, vjesnik je prodora potrošačkog duha u inače socijalistički čednu stambenu zajednicu (snimio i ustupio Vinko Peterlin).

20. Djevojke na pruzi (1968.)

Poetični trenutak na pruzi Zagreb-Sisak: prijateljice (lijevo Ljiljana Singer, desno Mira Vukman) u šetnji prugom koja

razdvaja, u hortikulturnom smislu još goluždravo Trnsko i zelenilom obrasli Trokut. Desno se vidi zgrada broj 9 i dva niza garaža uz prugu. U dnu slike valja uočiti željezničarsku *vahtarnicu* na mjestu gdje se počinju razdvajati karlovačka i sisačka pruga (snimio Boris Dučić, ustupila Ljiljana Singer).

21. Majke ispred vrtića (1968. ili 1969.)

Dok se vrtić gradi, mlade majke strpljivo gurkaju kolica prema školi i poziraju majstoru fotografije Jozi Vraniću. Sve dotad naseljska su djeca pohodila vrtić u Savskome Gaju, odnosno njegove ispostave po nekadašnjim učionicama, a zapravo *veškuhinjama* zgrada u Trnskom. *Bauštelci* sa svoje strane također pridonose dokumentarističkoj vrijednosti fotografije (snimio Jozo Vranić, ustupio Muzej grada Zagreba).

22. Sanjkaši (1969.)

Dečki iz velikog nebodera (*dvanajstice*), Damir Šmit (lijevo), Ognjen Perkušić (desno potrbuške) i nažalost pokojni Igor Rubeša (sjedi desno) na sanjkanju kod samoposluživanja. Tih godina snijega je bilo svake zime. Za današnje BBB-ovce iz naselja zid u pozadini, kao i snijeg uostalom, djeluju nepodnošljivo bi(je)lo (snimio Ante Šmit, ustupio Damir Šmit).

23. Mali prvaci (1969.)

Nogometna ekipa Va razreda u školskoj godini 1968-9., pobjednik prvenstva škole za pete i šeste razrede. Mali prvaci za veliku su pobjedu bili nagrađeni rijetkom povlasticom: snimljeni su u opremi prve školske nogometne vrste. Stoje slijeva: Mladen Klemenčić, Zoran Manojlović, Pero Bijuković, Miljenko Viskala; čuče: Vlado Bajza, Vlado Prekrtić, Javor Vučić. Tri godine poslije ta momčad bila je okosnica (Bajza, Vučić, Viskala) nogometne vrste OŠ Krešo Rakić koja je pod vodstvom *druga Hršaka* osvojila školsko prvenstvo Hrvatske, a na saveznom finalu u Tuzli zauzela treće mjesto (ustupio Viktor Hršak).

Slika je ujedno najava za našu sljedeću izložbu fotografija s temom sportskih i kulturnih zbivanja u Trnskom pod radnim naslovom „Sport, muzika, sport“